

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (0 5) 209 6170 / (0 5) 209 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Analitinė apžvalga
25/63

2025-05-06

Piktnaudžiavimo veikų reglamentavimas ES valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose

Šiame darbe apžvelgiamas baudžiamosios atsakomybės už veikas, susijusias su piktnaudžiavimu valstybės tarnyboje, reguliavimas kai kuriose ES valstybėse: Danijoje, Estijoje, Italijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje, Suomijoje, Švedijoje, Vokietijoje. Siekiant atskleisti aktualių teisės normų dispozicijas, kvalifikuojančius požymius ir sankcijas, pateikiamos tikslios įstatymų formuluotės. Pirmiausia apžvelgiamas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintas reguliavimas.

Lietuva

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 228 straipsnio¹ 1 dalį už piktnaudžiavimą atsako valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, piktnaudžiavęs tarnybine padėtimi arba viršijęs įgaliojimus, jeigu dėl to didelę žalą patyrė valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo. Taigi, piktnaudžiavimo objektyvieji požymiai pasireiškia: pavojinga veika – piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimu; pavojingais padariniais – didele žala valstybei, Europos Sąjungai, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui; priežastiniu ryšiu tarp padarytos veikos ir kilusių padarinių. Šią veiką padarę asmuo baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki 5 metų.

Pagal LR BK, piktnaudžiavimas gali būti padaromas dviem alternatyviomis veikomis – piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimu.

Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktiką², piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi suprantamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens savo tarnybinės padėties, įstatymais ir kitais teisės aktais suteiktų įgaliojimų panaudojimas arba nepanaudojimas priešingai tarnybos interesams, jos veiklos principams, esmei ir turiniui. Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi padaromas aktyviais veiksmais (pavyzdžiui, turtines vertybes naudojant ne pagal paskirtį, sudarant neteisėtus, nepagrįstus sandorius, panaudojant pavaldinių darbą savo interesais, neteisėtai suteikiant sau ar kitiems asmenims lengvatų ar privilegijų) arba neveikimu, t. y. neatlikimu veiksmų, kurie, tinkamai vykdant įgaliojimus, buvo būtini. Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi gali pasireikšti tiek ilgalaikiu, sistemingu tarnybos pareigų netinkamu vykdymu, tiek vienkartinio poelgiu. Piktnaudžiaujantis tarnybine padėtimi valstybės tarnautojas, skirtingai nuo asmens, viršijančio įgaliojimus, veikia pagal savo kompetencijos ribas, neįsiterpia į kitų asmenų kompetenciją.

¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas: <https://www.infolex.lt/ta/66150:str228>

² Teismų praktikos byloje dėl nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) apžvalga (II dalis): <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2023/02/ab-56-2.docx>

Kita alternatyvi piktnaudžiavimą apibūdinanti nusikalstama veika yra įgaliojimų viršijimas – tai įstatymais ir kitais teisės aktais valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui suteiktų įgaliojimų ribų peržengimas. Įgaliojimų viršijimas padaromas tik neteisėtu veikimu. Paprastai tai būna įstatymais ir kitais teisės aktais uždrausti veiksmai; veiksmai, priklausę kitų valstybės tarnautojų, institucijų ar įstaigų kompetencijai; veiksmai, kuriems atlikti reikalingas specialus sprendimas ar leidimas; veiksmai, kurie nebuvo būtini ir kuriuos atlikti buvo galima tik įstatyme ar kitame teisės akte nustatytais atvejais. Taikant baudžiamąją atsakomybę už įgaliojimų viršijimą, būtina nustatyti, ar asmuo turėjo teisę atlikti tam tikrus veiksmus, ar jie buvo būtini, taip pat ar atliekant juos buvo laikytasi proporcingumo reikalavimų.

Piktnaudžiavimas, sukėlęs BK 228 straipsnio 1 dalyje nurodytus padarinius, kvalifikuojamas pagal BK 228 straipsnio 2 dalį, jeigu nustatoma, kad veika padaryta siekiant turtinės ar kitokios asmeninės naudos, nesant kyšininkavimo požymių. Turtinės naudos siekimas suprantamas kaip siekimas bet kokios turtinio pobūdžio naudos (pavyzdžiui, neatlygintinai naudotis įmonės turtu ar įsigyti jį sumažintomis kainomis, gauti jo iš kitų asmenų) ne tik sau, bet ir savo giminėms, šeimos nariams ar kitiems asmenims, su kuriais valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo susijęs draugystės, partnerystės ar pan. ryšiais, o siekimas kitokios asmeninės naudos – kaip siekimas gauti neturtinio pobūdžio naudos. Už veiką asmuo baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki 7 metų.

Piktnaudžiavimo sudėtis yra materialioji. Baudžiamajai atsakomybei kilti nepakanka priešingų tarnybos interesams veikų padarymo – kaip minėta, būtini padariniai, t. y. didelė žala valstybei, Europos Sąjungai, tarptautinei viešajai organizacijai, juridiniam ar fiziniam asmeniui. Didelės žalos požymis yra vertinamasis. Įstatymas nepateikia universalių kriterijų žalos mastui nustatyti, todėl kiekvienu konkrečiu atveju apie žalos dydį sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes: kokio pobūdžio, kokiais teisės aktais ginami interesai yra pažeidžiami, nukentėjusiųjų skaičių, nusikalstamos veikos trukmę, asmens einamų pareigų svarbą, rezonansą visuomenėje dėl padarytos veikos ir įtaką valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens ir institucijos, kurioje dirba valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, reputacijai, valstybės autoritetui ir pan.

LAT praktikoje³ didelė turtinė žala paprastai siejama su žala, viršijančia 250 MGL, nors, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, ir mažesnio dydžio turtinė žala gali būti pripažinta didele. Sprendžiant klausimą, ar turtinė žala yra didelė, atsižvelgiama ne tik į žalos pinigines išraiškos dydį, bet ir į tai, kiek ji reikšminga tokią žalą patyrusiam asmeniui.

Neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, kai ji patiriama dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo, valstybės tarnybos autoriteto diskreditavimo, asmens sveikatos sutrikdymo, kai kyla esmingai žalingų padarinių valstybei, tarnybai ar asmeniui. Didelės neturtinės žalos požymis valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui dažniausiai inkriminuojamas ir tada, kai jis, piktnaudžiaudamas tarnyba, padaro kitų nusikalstamų veikų arba sudaro sąlygas kitiems asmenims atlikti neteisėtus veiksmus.

Danija

Atsakomybė už piktnaudžiavimo valstybės tarnyboje veikas reglamentuojama Baudžiamojo kodekso⁴ 155–157 straipsniuose.

155 straipsnis kriminalizuoja piktnaudžiavimą bendrai, apibrėžia pagrindinę ir kvalifikuotą (didesnio pavojaus) šios veikos sudėtį bei nustato atitinkamas sankcijas: „Tas, kas vykdydamas valstybės tarnybos pareigas ir piktnaudžiaudamas savo padėtimi, pažeidžia privačių asmenų ar visuomenės teises, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki 4 mėnesių. Jeigu veika padaroma siekiant neteisėtos naudos sau ar kitiems, skiriama laisvės atėmimo bausmė iki 2 metų.“

156 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už piktnaudžiavimą, kai asmuo atsisako vykdyti ar nevykdo tarnybinių pareigų, taip pat kai asmuo nevykdo vadovo nurodymo: „Tas, kas eidamas valstybės tarnybos pareigas, atsisako vykdyti ar nevykdo tarnybines ar su tarnyba susijusias

³ Ten pat.

⁴ *Straffeloven*: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2021/1851#idf9710f44-3448-43f7-9be5-dce028c51b87>

pareigos, arba nevykdo teisėto tarnybinio nurodymo, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki 4 mėnesių. Ši nuostata netaikoma viešuose rinkimuose išrinktiems pareigūnams.“

156 straipsnio 2 dalis nustato kvalifikuotą šios veikos sudėtį: „Jeigu šią veiką padaro vadovaujančias pareigas einantis asmuo, skiriama laisvės atėmimo iki 1 metų bausmė.“

157 straipsnis kriminalizuoja piktnaudžiavimą pažeidžiant tarnybinius įgaliojimus dėl nerūpestingumo: „Tas, kas užimdamas valstybės tarnybos pareigas, pažeidžia tarnybinius ar su tarnyba susijusius įgaliojimus dėl didelio ar pakartotinio nerūpestingumo ar neapdairumo, baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki 4 mėnesių. Ši nuostata netaikoma viešuose rinkimuose išrinktiems pareigūnams.“

157 straipsnio 2 dalis nustato kvalifikuotą šios veikos sudėtį: „Jeigu šią veiką padaro vadovaujančias pareigas einantis asmuo, skiriama laisvės atėmimo iki 1 metų bausmė.“

Pagal Baudžiamojo kodekso 79 straipsnį, už piktnaudžiavimą valstybės tarnyboje nuteistam asmeniui teismas gali skirti specialią baudžiamojo poveikio priemonę – draudimą užimti valstybės tarnybos pareigas nuo 1 iki 5 metų.

Estija

Neteisėtos veikos Estijos teisėje skirstomos į nusikaltimus ir nusižengimus. Atsakomybę už nusikaltimus (ir kai kuriuos nusižengimus) reglamentuoja Baudžiamasis kodeksas, kuris kriminalizuoja tik pavojingiausias su korupcija valstybės tarnyboje susijusias veikas, tokias kaip kyšininkavimas, prekyba poveikiu, viešųjų pirkimų reikalavimų pažeidimas ir kitas. Piktnaudžiavimo veiką reguliavęs Baudžiamojo kodekso 289 straipsnis neteko galios 2007 m. Šios veikos atveju aktualesnis Antikorupcijos įstatymas⁵, kuris numato švelnesnę atsakomybę už mažesnio pavojingumo korupcinius nusižengimus.

Už Antikorupcijos įstatyme įtvirtintus nusižengimus gali būti skiriamos tik piniginės baudos sankcijos. Baudos Estijos teisės aktuose apibrėžiamos baudų vienetais, kurių dydis nuo 2025 m. sausio 1 d. yra 8 eurai (padidintas dvigubai, iki 2024 m. pabaigos galiojo 4 eurų baudos vieneto dydis).

Šio darbo kontekste aktualus Antikorupcijos įstatymo 17 straipsnis, kuris numato, kad „valstybės tarnautojas savanaudiškais tikslais korupciniu būdu pasinaudojęs tarnybine padėtimi, viešaisiais resursais, įtaka ar viešai neatskleista informacija, baudžiamas iki 300 baudos vienetų bauda (2 400 eurų)“.

Korupcinis naudojimas tarnybine padėtimi apibrėžiamas šio įstatymo 5 straipsnio 1 dalyje – tai „valstybės tarnautojo sprendimo priėmimas ar veiksmo atlikimas pagal jo kompetenciją savo ar bet kurių trečiųjų asmenų interesais, pažeidžiant tarnybines pareigas, dalyvavimas priimant tokius sprendimus ar atliekant veiksmus ar vadovavimas jiems, jeigu tai suteikia valstybės tarnautojui ar trečiajam asmeniui neteisėtą naudą viešojo intereso atžvilgiu“.

Pagal 5 straipsnio 2 dalį, korupcinis viešųjų resursų naudojimas apibrėžiamas kaip „valstybės tarnautojo viešosioms pareigoms eiti skirtų materialinių ir kitų išteklių naudojimas asmeniniams ar bet kurių trečiųjų asmenų interesams tenkinti, pažeidžiant tarnybines pareigas, jeigu tai suteikia valstybės tarnautojui ar trečiajam asmeniui neteisėtą naudą viešojo intereso atžvilgiu“.

Pagal 5 straipsnio 3 dalį, korupcinis pasinaudojimas įtaka – tai „valstybės tarnautojo pasinaudojimas faktine ar numanoma įtaka pažeidžiant tarnybines pareigas, siekiant, kad kito asmens veikla ar neveikimas paties valstybės tarnautojo ar bet kurio trečiojo asmens interesais sukurtų valstybės tarnautojui ar trečiajam asmeniui neteisėtą naudą viešojo intereso atžvilgiu“.

Pagal 5 straipsnio 4 dalį, korupcinis viešai neatskleistos informacijos panaudojimas – tai „valstybės tarnautojo, veikiančios savo ar trečiojo asmens interesais, pasinaudojimas, pažeidžiant tarnybines pareigas, neatskleista informacija, kuri jam tapo žinoma vykdant tarnybines pareigas, kuri gali turėti reikšmingos įtakos bet kurio trečiojo asmens teisėms, jeigu tai suteikia valstybės tarnautojui ar trečiajam asmeniui neteisėtą naudą viešojo intereso atžvilgiu“.

⁵ Anti-corruption Act: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/515042021003/consolide/current>

Taip pat aktualus ir Antikorupcijos įstatymo 19 straipsnis, kuris numato atsakomybę už procedūrinių apribojimų pažeidimus: „Už valstybės tarnautojo padarytą procedūrinio apribojimo ar procedūrinio apribojimo sąlygų pažeidimą baudžiama bauda iki 200 baudos vienetų (1 600 eurų).“

Procedūrinius apribojimus apibrėžia 11 straipsnis, kuriame nurodoma, kad valstybės tarnautojui draudžiama atlikti veiksmą ar priimti sprendimą, jeigu yra bent viena iš šių aplinkybių:

1) priimamas sprendimas arba atliekamas veiksmas susijęs su paties valstybės tarnautojo ar jam artimo asmens padėtimi;

2) valstybės tarnautojas žino apie ekonominę ar kitokį savo ar jam artimo asmens interesą, kuris gali turėti įtakos atliekamam veiksmui ar priimam sprendimui;

3) valstybės tarnautojas žino apie korupcijos riziką.

Valstybės tarnautojui taip pat draudžiama tokius sprendimus priimti ar veiksmus atlikti pavesti savo pavaldiniams (11 str. 2 d.).

Nors visos paminėtos veikos pagal Estijos teisę yra laikomos ne nusikaltimais, bet nusizengimais, atkreiptinas dėmesys į Baudžiamojo kodekso⁶ 300¹ straipsnį, kurio 1 dalis numato: „Už Antikorupcijos įstatyme nustatyto procedūrinio apribojimo pažeidimą stambiu mastu baudžiama bauda arba laisvės atėmimu iki 1 metų.“

300¹ straipsnio 2 dalis numato kvalifikuotą šios veikos sudėtį: „Už šią veiką, jeigu ji padaryta itin stambiu mastu, baudžiama bauda arba laisvės atėmimu iki 3 metų.“

Nusikaltimo mastas nustatomas pagal Baudžiamojo kodekso 12¹ straipsnį, kuris nurodo, kad nusikaltimo mastas yra stambus, jeigu juo padaryta didesnė nei 40 000 eurų žala, o itin stambus – jeigu padaryta didesnė nei 400 000 eurų žala.

Be to, Baudžiamojo kodekso 49 straipsnis nustato draudimą dirbti tam tikrą darbą, kaip šalia pagrindinės sankcijos taikomą papildomą baudžiamojo poveikio priemonę:

„Už nusikalstamą veiką, susijusią su piktnaudžiavimu profesine ar tarnybine padėtimi ar tarnybinių pareigų pažeidimu, kaip papildomą bausmę teismas gali skirti draudimą užimti pareigas tam tikroje tarnyboje ar vykdyti veiklą tam tikroje veiklos srityje iki 3 metų.“

Galiausiai paminėtina, kad Estijos baudžiamasis kodeksas (291 str.) kriminalizuoja „piktnaudžiavimą įgaliojimais“ ir nurodo, kad „pareigūnas, neteisėtai panaudojęs ginklą, specialiąsias priemones ar fizinę jėgą baudžiama bauda arba laisvės atėmimu nuo 1 iki 5 metų“. Už šią veiką, kai ją padarė juridinis asmuo, numatyta bauda.

Ispanija

Ispanijos Baudžiamajame kodekse⁷ kriminalizuotos kelios su piktnaudžiavimu susijusios veikos. 432-435 bis straipsniuose reglamentuojamos su valstybės turto pasisavinimu, pasinaudojant tarnybine padėtimi, susijusios veikos. 432 straipsnio 1 dalyje nurodoma: „Valstybės tarnautojas, kuris, vykdydamas savo pareigas, siekdamas pasipelnyti, pasisavino ar leido trečiajai šaliai pasisavinti jo žinioje esantį viešąjį turtą, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 2 iki 6 metų ir draudimu eiti valstybės tarnybos pareigas bei naudotis pasyviąja rinkimų teise nuo 6 iki 10 metų.“

432 straipsnio 2 dalis numato griežtesnę sankciją už kvalifikuotą šios veikos sudėtį:

„Laisvės atėmimo nuo 4 iki 8 metų bausmė ir teisės užimti valstybės tarnybos pareigas bei naudotis pasyviąja rinkimų teise nuo 10 iki 20 metų atėmimas taikomas, jeigu ankstesnėje dalyje nurodytai veikai būdinga bent viena iš šių aplinkybių:

a) buvo padaryta didelė žala arba sutrikdytas viešųjų paslaugų teikimas,

b) padarytos žalos ar pasisavinto turto vertė viršija 50 000 eurų,

c) pasisavintas turtas turėjo meninę, istorinę, kultūrinę ar mokslinę vertę, arba jei pasisavintas turtas buvo skirtas palengvinti kokios nors visuomeninės nelaimės padarinius.“

⁶ Karistusseadustik: <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019030?leiaKehtiv>

⁷ Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>

Šioje dalyje taip pat nurodyta, kad „jei padarytos žalos ar pasisavinto turto vertė viršija 250 000 eurų, skiriama griežtesnė nei sankcijoje numatyta vidutinė laisvės atėmimo bausmė“.

432 straipsnio 3 dalyje nustatyta privilegijuota viešojo turto pasisavinimo veikos sudėtis: „Už šiame straipsnyje nurodytas veikas baudžiama bauda, laisvės atėmimu nuo 1 iki 2 metų, ir visais atvejais teisės užimti valstybės tarnybos pareigas ir pasyviosios rinkimų teisės atėmimu nuo 1 iki 5 metų, kai padaryta žala ar pasisavinto valstybės turto vertė mažesnė kaip 4 000 eurų.“

432 bis straipsnis numato švelnesnes sankcijas tuo atveju, jeigu valstybės tarnautojas pasinaudoja viešuoju turtu be tikslo jį pasisavinti ir vėliau turtą grąžina: „Valstybės tarnautojas, kuris vykdydamas savo pareigas, naudoja jo žinioje esantį viešąjį turtą, neketindamas jo pasisavinti, privatiems tikslams, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 3 metų ir draudimu užimti valstybės tarnybos pareigas nuo 1 iki 4 metų.“

Šiame straipsnyje taip pat nurodyta, kad „jeigu kaltininkas per 10 dienų nuo bylos iškėlimo negrąžina užvaldyto viešojo turto, jam taikoma 432 straipsnyje nustatyta atsakomybė“.

434 straipsnyje taip pat įtvirtinta švelnesnė atsakomybė kaltininkui, kuris atlygina padarytą žalą arba bendradarbiauja su teisėsauga: „Jeigu asmuo, kaltas dėl bet kurios iš šiame skyriuje aprašytų veikų, iki žodinio bylos nagrinėjimo pradžios efektyviai ir pilnai atlygina viešajai nuosavybei padarytą žalą arba aktyviai ir efektyviai bendradarbiauja su teisėsaugos institucijomis, siekiant surinkti įrodymus, būtinus kitų kaltininkų nustatymui ar sulaikymui arba nusikalstamų veikų visiškam išaiškinimui, teismas šiam asmeniui skiria švelnesnę bausmę.“

436 straipsnis reglamentuoja veikas, susijusias su sukčiavimu, pasinaudojant tarnybine padėtimi: „Valstybės tarnautojas, kuris pasinaudodamas tarnybine padėtimi ir bendradarbiaudamas su suinteresuotosiomis šalimis, kišasi į viešųjų pirkimų veiksmus ar atsiskaitymus, susijusius su viešuoju turtu ar lėšomis, ar kitaip apgaudinėja viešąjį subjektą, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 2 iki 6 metų, ir teisės užimti pareigas valstybės tarnyboje bei pasyviosios rinkimų teisės atėmimu nuo 6 iki 10 metų.“

439 straipsnis kriminalizuoja valstybės tarnautojo dalyvavimą viešojo subjekto veikloje piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi: „Valstybės tarnautojas, kuris, pasinaudodamas tarnybine padėtimi, įsikiša į bet kokios sutarties sudarymą, sprendimų priėmimo procesą, operaciją ar kitą veiklą, pasinaudoja savo tarnybine padėtimi, kad paskatintų arba palengvintų savo dalyvavimą tokiuose sandoriuose ar veiksmuose tiesiogiai arba per tarpininką, baudžiamas laisvės atėmimo bausme nuo 6 mėnesių iki 2 metų, bauda ir teisės užimti pareigas valstybės tarnyboje ir pasyviosios rinkimų teisės atėmimu nuo 6 iki 10 metų.“

Italija

Italijos Baudžiamajame kodekse⁸ iki 2024 m. galiojo norma, kriminalizuojanti valstybės tarnautojo (ar jam prilyginamo asmens) piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi (it. *Abuso d'ufficio*), tačiau šiuo metu tai reguliavęs 323 straipsnis yra panaikintas. Jis numatė:

„Valstybės tarnautojas ar viešąsias paslaugas teikiantis asmuo, kuris vykdydamas savo funkcijas ar pareigas, pažeisdamas įstatymus ar kitus teisės aktus, arba nesusilaikydamas nuo tam tikrų veiksmų, supainiojant viešus ir privačius savo, artimųjų giminaičių ar kartu gyvenančių asmenų interesus, tyčia suteikia sau ar kitam asmeniui neteisėtą turtinę naudą arba padaro kitam asmeniui nepagrįstą žalą, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 1 iki 4 metų.“

Ši norma buvo kritikuota dėl aiškumo stokos apibrėžiant „piktnaudžiavimą“ ir „neteisėtos turtinės naudos“ sąvokas, kas leisdavo pernelyg platų šios nuostatos taikymą⁹. Dėl to valstybės tarnautojai neretai vengdavo priimti net teisėtus sprendimus, bijodami baudžiamosios atsakomybės. Italijos savivaldybių asociacija teigė, kad 323 straipsnis mažina viešojo valdymo efektyvumą ir kuria „teisminio šantažo kultūrą“. Straipsnio panaikinimo šalininkai teigė, kad piktnaudžiavimu sukeliamą

⁸ Codice Penale: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:regio.decreto:1930-10-19;1398>

⁹ Abuse of Office and the Criminal Control Over Administrative Action After the Reform of 2020: https://rtsa.eu/RTSA_3_2023_Franzin.pdf

žala ar gaunama nauda, kuri yra viena iš būtinų atsakomybės sąlygų pagal buvusią normą, dažnai būdavo sunkiai įrodomos. Be to, 323 straipsnis buvo naudojamas kaip papildomas spaudimo instrumentas politizuotose bylose.

Šiuo metu su piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi susijusios veikos kvalifikuojamas pagal Italijos baudžiamojo kodekso 314, 314-bis ir 316 straipsnius. 314 straipsnio 1 dalis kriminalizuoja valstybės valdomų lėšų ar kilnojamojo turto pasisavinimą: „Valstybės tarnautojas ar viešąsias paslaugas teikiantis asmuo, kuris atlikdamas savo tarnybines pareigas valdė ar kitaip disponavo jam nepriklausančiomis pinigėmis lėšomis ar kitu kilnojamuoju turtu, ir jį pasisavino, baudžiamas laisvės atėmimo bausme nuo 4 metų iki 10 metų ir 6 mėnesių.

314 straipsnio 2 dalis numato privilegijuotą (mažesnio pavojoingumo) šios veikos sudėtį: „Asmuo, kuris tik laikinai naudojo jam nepriklausančiu turtu ir, laikinai pasinaudojus, šis turtas buvo nedelsiant grąžintas, baudžiamas laisvės atėmimo bausme nuo 6 mėnesių iki 3 metų.“

314-bis straipsnio 1 dalis kriminalizuoja netinkamą piniginių lėšų ar kilnojamojo turto paskirstymą:

„Išskyrus 314 straipsnyje numatytus atvejus, valstybės tarnautojas ar viešąsias paslaugas teikiantis asmuo, kuris atlikdamas savo tarnybines pareigas valdė ar kitaip disponavo jam nepriklausančiomis pinigėmis lėšomis ar kitu kilnojamuoju turtu, ir panaudojo jį ne tam tikslui, kuris numatytas teisės aktuose, tyčia sukurdamas naudą sau ar kitiems asmenims, arba padarydamas žalą kitiems asmenims, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 3 metų.“

314-bis straipsnio 2 dalis numato kvalifikuotą šios veikos sudėtį: „Jeigu šia veika pažeidžiami Europos Sąjungos finansiniai interesai ir neteisėtai sukurta turtinė nauda ar padaryta žala yra didesnė nei 100 000 eurų, skiriama laisvės atėmimo nuo 6 mėnesių iki 4 metų bausmė.“

316 straipsnio 1 dalis kriminalizuoja piniginių lėšų ar kito turto pasisavinimą pasinaudojant klaida: „Valstybės tarnautojas ar viešąsias paslaugas teikiantis asmuo, kuris atlikdamas savo tarnybines pareigas pasinaudojo kito asmens klaida ir nepagrįstai savo ar trečiojo asmens nauda pasisavino svetimas pinigines lėšas ar įgijo kitokios naudos, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 3 metų.

316 straipsnio 2 dalis nustato kvalifikuotą šios veikos sudėtį: „Jeigu šia veika pažeidžiami Europos Sąjungos finansiniai interesai ir neteisėtai sukurta turtinė nauda ar padaryta žala yra didesnė nei 100 000 eurų, skiriama laisvės atėmimo nuo 6 mėnesių iki 4 metų bausmė.“

323-bis straipsnyje numatoma, kad 314, 314-bis, 316 straipsniuose apibrėžtas veikas padariusiems kaltininkams bausmės gali būti švelninamos, jeigu egzistuoja lengvinančios aplinkybės (jos įstatyme neapibrėžiamos).

317-bis straipsnis už 314 straipsnyje apibrėžtą veiką numato papildomą sankciją – draudimą eiti valstybės tarnybos pareigas. Jeigu 314 straipsnyje nurodytą veiką padariusiam kaltininkui skiriama ne ilgesnė nei 2 metų laisvės atėmimo bausmė arba egzistuoja lengvinančios aplinkybės pagal 323-bis straipsnį, skiriamas laikinas draudimas eiti valstybės tarnybos pareigas – ne trumpesniai nei 5 metų ir ne ilgesniai nei 7 metų laikotarpiui. Kitais atvejais skiriamas draudimas eiti valstybės tarnybos pareigas iki gyvos galvos. Tai apima ir draudimą sudaryti sutartis su viešojo administravimo subjektais, išskyrus sutartis dėl viešųjų paslaugų gavimo.

Latvija

Piktnaudžiavimo veikos Latvijos baudžiamajame kodekse¹⁰ kriminalizuotos dvejuose straipsniuose, atskiriant piktnaudžiavimą viršijant įgaliojimus ir piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi.

317 straipsnis reglamentuoja atsakomybę už piktnaudžiavimą viršijant tarnybinius įgaliojimus. Straipsnio 1 dalis numato pagrindinę šios nusikalstamos veikos sudėtį: „Asmuo, kuris vykdydamas valstybės tarnautojo pareigas tyčiais veiksmais akivaizdžiai viršijo valstybės tarnautojui įstatymų ar pareiginių nurodymų suteiktas teises ir įgaliojimų ribas, jeigu tokiais

¹⁰ *Krimināllikums*: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>

veiksmāis buvo padaryta didelė žala, baudžiamas laisvės atėmimu iki 3 metų arba areštu, arba laisvės apribojimu, arba viešaisiais darbais, arba bauda.“

317 straipsnio 2 dalis numato kvalifikuotą (didesnio pavojingumo) šios veikos sudėtį: „Asmuo, padaręs šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytas veikas, jeigu jos susijusios su smurtu ar grasinimu panaudoti smurtą arba jos padarytos siekiant neteisėtai įgyti svetimą turtą, baudžiamas laisvės atėmimu iki 5 metų arba areštu, arba laisvės apribojimu, arba viešaisiais darbais, arba bauda, atimant teisę užimti valstybės tarnybos pareigas iki 5 metų.“

317 straipsnio 3 dalis numato itin kvalifikuotą šios veikos sudėtį: „Asmuo, padaręs šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytas veikas, jeigu jos yra susijusios su kankinimu arba sukėlė sunkių padarinių, baudžiamas laisvės atėmimo bausme iki 10 metų, atimant teisę užimti valstybės tarnybos pareigas iki 5 metų.“

318 straipsnis nustato atsakomybę už piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi. 318 straipsnio 1 dalis numato pagrindinę nusikalstamos veikos sudėtį: „Asmuo, kuris vykdydamas valstybės tarnautojo pareigas nesąžiningai atliko tyčinius veiksmus naudodamasis savo tarnybine padėtimi, jeigu tokiais veiksmais buvo padaryta didelė žala, baudžiamas laisvės atėmimu iki 3 metų arba areštu, arba laisvės apribojimu, arba viešaisiais darbais, arba bauda.“

318 straipsnio 2 dalis numato kvalifikuotą šios veikos sudėtį: „Asmeniui, padariusiam šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytas veikas, jeigu jos buvo padarytos siekiant neteisėtai įgyti svetimą turtą, baudžiamas laisvės atėmimu iki 4 metų arba areštu, arba laisvės apribojimu, arba viešaisiais darbais, arba bauda, atimant teisę užimti valstybės tarnybos pareigas iki 5 metų.“

318 straipsnio 3 dalis numato itin kvalifikuotą šios veikos sudėtį: „Asmuo, kuris vykdydamas valstybės tarnautojo pareigas, nesąžiningai atliko tyčinius veiksmus naudodamasis savo tarnybine padėtimi, jeigu dėl šių veiksmų atsirado sunkių padarinių, baudžiamas laisvės atėmimu iki 5 metų arba areštu, arba laisvės apribojimu, arba viešaisiais darbais, arba bauda, atimant teisę užimti valstybės tarnybos pareigas iki 5 metų.“

318 straipsnio 4 dalis numato pavojingiausią piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi sudėtį: „Asmuo, kuris vykdydamas valstybės tarnautojo pareigas, nesąžiningai atliko tyčinius veiksmus naudodamasis savo tarnybine padėtimi, jeigu dėl šių veiksmų mirė 2 ar daugiau žmonių, baudžiamas laisvės atėmimu iki 8 metų, atimant teisę užimti valstybės tarnybos pareigas iki 5 metų.“

Pastebėtina, kad 317 ir 318 straipsnių pirmosios dalys, reglamentuojančios atsakomybę už pagrindines piktnaudžiavimo veikų sudėtis, nenumato specialios papildomos sankcijos – laikino draudimo užimti valstybės tarnybos pareigas. Kvalifikuotų sudėčių atvejais ši sankcija skiriama privalomai.

Baudžiamojo kodekso 319 straipsnis taip pat kriminalizuoja „valstybės tarnautojo neveikimą“ – veiką, kai valstybės tarnautojas nevykdo savo pareigų, tai yra, „jeigu valstybės tarnautojas tyčia ar dėl neatsargumo neatlieka veiksmų, kuriuos jis privalo atlikti pagal įstatymą ar jam pavestą užduotį, ir jeigu dėl to buvo padaryta didelė žala“.

Baudžiamajame kodekse vartojamų „sunkių padarinių“ ir „didelės žalos“ sąvokų apibrėžimus pateikia Įstatymas „Dėl Baudžiamojo kodekso įsigaliojimo ir taikymo tvarkos“¹¹. 23 straipsnyje nustatyta, kad atsakomybė už Baudžiamajame kodekse numatytą nusikalstamą veiką, kuria padaroma didelė žala, taikoma, jeigu dėl nusikalstamos veikos atsirado bet kuri iš šių pasekmių:

„1) padaryta turtinė žala, kuri nusikalstamos veikos padarymo metu buvo ne mažesnė nei tuo metu Latvijos Respublikoje nustatytos 5 minimalios mėnesinės algos, taip pat iškilo grėsmė kitiems įstatymų saugomiems interesams;

2) padaryta turtinė žala, kuri nusikalstamos veikos padarymo metu buvo ne mažesnė nei tuo metu Latvijos Respublikoje nustatytų 10 minimalių mėnesinių algų;

3) iškilo didelė grėsmė kitiems įstatymų saugomiems interesams.“

Sunkių padarinių apibrėžimas pateikiamas 24 straipsnyje: „Atsakomybė už Baudžiamajame kodekse numatytą nusikalstamą veiką, sukėlusią sunkius padarinius, taikoma, jeigu dėl nusikalstamos veikos žuvo žmogus, buvo sunkiai sužalotas bent vienas žmogus, buvo padaryti nesunkūs kūno

¹¹ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību:

<https://likumi.lv/ta/id/50539-par-kriminallikuma-speka-stasanas-un-piemerosanas-kartibu>

sužalojimai keliems žmonėms arba padaryta ne mažesnė nei tuo metu Latvijos Respublikoje nustatytų 50 minimalių mėnesinių algų dydžio turtinė žala, arba buvo sukelta sunkių padarinių įstatymų saugomiems interesams“.

Lenkija

Valstybės tarnautojo piktnaudžiavimas kriminalizuotas Baudžiamojo kodekso¹² 231 straipsnyje.

231 straipsnio 1 dalyje apibrėžiama pagrindinė nusikaltimo sudėtis: „Valstybės tarnautojas, kuris, viršydamas savo įgaliojimus ar nevykdydamas savo pareigų, veikė pažeisdamas viešąjį ar privatų interesą, baudžiamas laisvės atėmimu iki 3 metų.“ Teismų praktikoje išaiškinta, kad Baudžiamojo kodekso 231 straipsnyje apibrėžtas viešasis interesas yra, visų pirma, materialinės teisės normų saugomas gėris. Procesinių normų pažeidimas automatiškai nereiškia viešojo intereso pažeidimo – priešingu atveju bet koks įgaliojimų viršijimas ar pareigų nevykdymas turėtų būti pripažįstamas pakenkimu viešajam interesui. Teismų praktikoje taip pat pabrėžiama, kad veikimas pažeidžiant viešąjį ar privatų interesą apima ne tik žalos padarymą, bet ir realaus pavojaus kilti žalai sukėlimą¹³.

231 straipsnio 2 dalyje apibrėžiama kvalifikuota nusikaltimo sudėtis: „Jeigu kaltininkas padaro 1 dalyje įtvirtintą veiką siekdamas turtinės ar asmeninės naudos, jis baudžiamas laisvės atėmimo bausme nuo 1 iki 10 metų.“

231 straipsnio 3 dalyje apibrėžiama privilegijuota nusikaltimo sudėtis: „Jeigu 1 dalyje nurodytą veiką kaltininkas padaro netyčia ir sukelia didelę žalą, jis baudžiamas bausme, laisvės apribojimu arba laisvės atėmimu iki 2 metų.“ Taigi, netyčia padaryta piktnaudžiavimo veika gali būti kvalifikuojama tik nustačius, kad ja padaryta žala yra didelė. Netyčinė piktnaudžiavimo veika, kuria nepadaroma didelė žala, neužtraukia baudžiamosios atsakomybės.

Pagal Lenkijos Aukščiausiojo Teismo praktiką, didelė žala, kaip 231 straipsnio 3 dalyje reglamentuotos veikos požymis, yra vertinamojo pobūdžio sąvoka. Išimtinai turtinės žalos atveju, teismas vertindamas jos dydį turi atsižvelgti tiek į nukentėjusiojo asmens turtinę padėtį, tiek ir į Baudžiamojo kodekso 115 straipsnio 5 dalyje apibrėžtą didelę turto vertę. Pagal šią normą, didelės vertės yra toks turtas, kurio vertė uždraustos veikos padarymo metu viršija 200 000 zlotų (46 710 eurų). Tačiau didelės žalos sąvoka neapsiriboja vien turtine žala, todėl konkrečiu atveju ji gali būti nustatoma vertinant ne tik nukentėjusiosios šalies patirtą turtinę žalą, bet ir kitus padarinius¹⁴.

231 straipsnio 4 dalyje atskiriama piktnaudžiavimo, siekiant turtinės ar asmeninės naudos, veika (231 str. 2 d.) nuo kyšininkavimo veikos, kriminalizuotos 228 straipsnyje: „2 dalies nuostatos netaikomos, jei veika atitinka nusikalstamos veikos, nurodytos 228 straipsnyje, požymius.“

Prancūzija

Su LR BK 228 str. įtvirtinta piktnaudžiavimo veika gali būti lyginamos kelios Prancūzijos baudžiamojo kodekso¹⁵ nuostatos, įtvirtintos šios kodekso IV knygos („Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai prieš tautą, valstybę ir viešąją tvarką“) III skyriuje („Nusikaltimai valstybės tarnybai“).

Šio skyriaus 432-1 – 432-3 straipsniai kriminalizuoja „piktnaudžiavimą valdžia, nukreiptą prieš viešąjį administravimą“:

¹² Art. 231. *Nadużycie władzy, niedopełnienie obowiązków*: <https://standardyprawa.pl/akt/1/art/357>

¹³ *Pojęcie "działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego"*: <https://standardyprawa.pl/standardy/3819>

¹⁴ *Postanowienie z dnia 2022-04-28 sygn. I CSK 631/22*: <https://standardyprawa.pl/orzeczenie/2224786>

¹⁵ *Code pénal*:

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006149848/#LEGISCTA000006149848

432-1 straipsnyje nurodoma: „Veika, kai asmuo, turintis viešosios valdžios įgaliojimus, eidamas savo pareigas, imasi priemonių, skirtų kliudyti įstatymo vykdymui, baudžiamas laisvės atėmimu iki 5 metų ir bauda iki 75 000 eurų.“

432-2 straipsnyje nurodoma: „Už 432-1 straipsnyje numatytą veiką baudžiama laisvės atėmimu iki 10 metų ir bauda iki 150 000 eurų, jeigu ji sukėlė realius padarinius.“

432-3 straipsnyje nurodoma: „Jeigu asmuo, turintis viešosios valdžios įgaliojimus, vykdamas viešojo administravimo funkcijas ar einantis renkamas viešąsias pareigas, po to, kai jam oficialiai buvo pranešta apie jo pareigų pasibaigimą, tęsia šių pareigų vykdymą, jis baudžiamas laisvės atėmimu iki 2 metų ir bauda iki 30 000 eurų.“

Piktnaudžiavimo veikai artima ir Prancūzijos baudžiamojo kodekso 432-12 straipsnyje numatyta veika, kriminalizuojanti valstybės tarnautojo „neteisėtą interesų konfliktą“ (pranc. *prise illégale d'intérêts*). Straipsnyje nurodoma: „Asmuo, kuris yra viešojo administravimo įgaliojimus turintis pareigūnas, atlieka viešųjų paslaugų funkcijas arba eina išrinktas viešąsias pareigas, ir kuris turi, įgyja arba išlaiko tiesioginį ar netiesioginį interesą, kuris gali pakenkti jo nešališkumui, nepriklausomumui ar objektyvumui, bet kurioje įmonėje ar operacijoje, dėl kurios priežiūros, administravimo, likvidavimo ar mokėjimo jis tuo metu yra visiškai ar iš dalies atsakingas, baudžiamas laisvės atėmimu iki 5 metų ir bauda iki 500 000 eurų, kuri gali būti didinama dvigubai, atsižvelgiant į nusikalstamu būdu gautos naudos dydį.“

Už šias veikas taip pat taikomos papildomos sankcijos: draudimas eiti viešąsias pareigas, tam tikrų politinių ir visuomeninių teisių apribojimas, neteisėtai įgytų lėšų ar daiktų konfiskavimas (432-17 str.).

Atkreiptinas dėmesys, kad Baudžiamasis kodeksas taip pat kriminalizuoja „piktnaudžiavimą valdžia prieš asmenis“ (432-4 – 432-9 str.). Šios rūšies piktnaudžiavimas apima atvejus, kai valstybės tarnautojai pažeidžia asmenų laisves, diskriminuoja juos, pažeidžia būsto neliečiamumo, korespondencijos konfidencialumo principus.

Suomija

Suomijos baudžiamasis kodeksas¹⁶ atskiruose straipsniuose numato valstybės tarnautojų atsakomybę už piktnaudžiavimą ir už grubų piktnaudžiavimą. 40 skyriaus 7 straipsnis reglamentuoja piktnaudžiavimo veiką:

„Jeigu valstybės tarnautojas, siekdamas gauti naudos sau ar kitam asmeniui arba padaryti žalą kitam asmeniui,

1) dalyvaudamas priimant sprendimus ar rengiant sprendimus arba vykdydamas valstybės valdžią, vykdydamas kitas tarnybines funkcijas, pažeidžia nuostatomis ar reglamentais pagrįstas tarnybines pareigas, kurių būtina laikytis tarnybinėje veikloje, arba

2) piktnaudžiauja savo padėtimi asmens, kuriam jis vadovauja ar kurio veiklą prižiūri, atžvilgiu,

valstybės tarnautojas yra nuteisiamas už piktnaudžiavimą ir baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki 2 metų.

Valstybės tarnautojas taip pat gali būti pašalinamas iš pareigų, jeigu nusikaltimas parodė, kad jis yra akivaizdžiai netinkamas užimti savo pareigas.“

40 skyriaus 8 straipsnis reglamentuoja atsakomybę už grubų piktnaudžiavimą:

„Jeigu piktnaudžiavimu

1) siekiama didelės naudos, arba

2) siekiama padaryti ypatingai didelę žalą, arba

3) nusikaltimas padarytas ypatingai suplanuotu ar nesąžiningu būdu,

ir vertinant nusikaltimo visumą piktnaudžiavimas taip pat yra grubus, valstybės tarnautojas nuteisiamas už grubų piktnaudžiavimą ir baudžiamas laisvės atėmimu nuo 4 mėnesių iki 4 metų, pašalinant jį iš užimamų pareigų.“

¹⁶ Rikoslaki: <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1889/39-001>

„Didelės naudos“, „ypatingai didelės žalos“ ir „ypatingai suplanuoto ar nesąžiningo būdo“ apibrėžimų Baudžiamasis kodeksas nepateikia. Konkrečiais atvejais nuspręsti, ar piktnaudžiavimo veikai būdingi šie požymiai, palikta teismo diskrecijai.

Valstybės tarnautojo pašalinimą iš pareigų ir draudimą užimti valstybės tarnybos pareigas reglamentuoja 2 skyriaus 10 straipsnis:

„Valstybės tarnautojas, viešojo pasitikėjimo pareigas einantis asmuo ar valstybės valdžią vykdančio asmuo, <...> baudžiamas pašalinimu iš pareigų, jeigu jam paskirta terminuota ne trumpesnė kaip 2 metų laisvės atėmimo bausmė, nebent teismas nustato, kad padaryta nusikalstama veika neįrodo, kad nuteistasis netinkamas užimti valstybės tarnybos ar kitų viešųjų pareigų.

Jeigu šio straipsnio 1 dalyje nurodytas asmuo už tyčinį nusikaltimą nuteistas laisvės atėmimu trumpesniame kaip 2 metų laikotarpiui, jam kartu gali būti skiriama pašalinimo iš pareigų bausmė, jeigu padaryta nusikalstama veika rodo, kad jis akivaizdžiai netinkamas eiti valstybės tarnautojo ar kitas viešąsias pareigas.

Tačiau visuotiniuose rinkimuose išrinktas viešojo sektoriaus subjekto atstovaujamojo organo narys pagal šį straipsnį negali būti pašalinamas iš užimamų pareigų.“

Pastebėtina, kad Baudžiamajame kodekse taip pat kriminalizuotos ir kitos su piktnaudžiavimu susijusios valstybės tarnautojų veikos. Baudžiamoji atsakomybė numatyta už netinkamą Europos Sąjungos lėšų panaudojimą (8a, 8b str.), už tarnybinių pareigų pažeidimus (9 str.) bei už tarnybinių pareigų pažeidimus dėl neatsargumo (10 str.).

Švedija

Piktnaudžiavimo valstybės tarnyboje veikos Švedijos baudžiamajame kodekse¹⁷ kriminalizuotos 20 skyriuje, kuris numato baudžiamąją atsakomybę už „tarnybos pareigų pažeidimą“ ir „konfidencialumo pareigos pažeidimą“.

20 skyriaus 1 straipsnio 1 dalis nurodo pagrindinę tarnybos pareigų pažeidimo veikos sudėtį: „Tas, kas tyčia ar dėl neatsargumo, užimdamas valstybės tarnybos pareigas, veikimu arba neveikimu netinkamai vykdo savo įgaliojimus, padarė tarnybos pareigų pažeidimą ir yra baudžiamas bausia arba laisvės atėmimu iki 2 metų. Atsakomybė netaikoma, jeigu, atsižvelgiant į kaltininko įgaliojimus ar kitokį ryšį tarp jo užimamų valstybės tarnybos pareigų ir įgaliojimų vykdymo, ar kitas aplinkybes, veika laikoma nesunkia.“

1 straipsnio 2 dalis nustato kvalifikuota šios veikos sudėtį: „Jeigu pirmoje dalyje nurodytas nusikaltimas buvo padarytas tyčia ir šiurkščiai, asmuo yra kaltas padaręs šiurkštų tarnybos pareigų pažeidimą ir baudžiamas laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 6 metų. Vertinant, ar nusikaltimas yra šiurkštus, ypač atsižvelgiama į tai, ar kaltininkas šiurkščiai piktnaudžiavo savo tarnybine padėtimi, ar dėl veikos kitam asmeniui ar visuomenei buvo padaryta didelė žala, ar gauta didelė neteisėta nauda.“

1 straipsnio 3 dalis nustato išimtį politikams, užimantiems pareigas centrinės ar vietos valdžios kolegialiuose valdymo organuose: „Asmuo, užimantis centrinės ar vietos valdžios kolegialaus sprendimų priėmimo organo nario pareigas, neatsako pagal pirmąją ar antrąją šio straipsnio dalį už jokių sprendimų, kuriuos priima eidamas šias pareigas.“

1 straipsnio 4 dalis atriboja šią veiką nuo kitų su valstybės tarnyba susijusių nusikaltimų (pavyzdžiui, kyšininkavimo): „Pirmosios ir antrosios dalies nuostatos taip pat netaikomos, jei už padarytą veiką numatyta baudžiamoji atsakomybė pagal kitą straipsnį.“

20 skyriaus 3 straipsnio 1 dalis nustato pagrindinę konfidencialumo pareigos pažeidimo sudėtį: „Asmuo, atskleidęs informaciją, kurią yra įpareigotas saugoti pagal įstatymą ar kitą teisės aktą, arba įstatymu ar kitu teisės aktu suteiktą leidimą ar išlygą, arba neteisėtai pasinaudojęs tokia slapta informacija, yra kaltas dėl konfidencialumo pareigos pažeidimo ir baudžiamas bausia arba laisvės atėmimu iki 1 metų.“

¹⁷ *Brottsbalk* (1962:700):

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700/#K20

3 straipsnio 2 dalis nustato privilegijuotą šios veikos sudėtį ir išimtį iš baudžiamosios atsakomybės nedidelio pavojingumo atvejais: „Asmuo, padaręs pirmoje dalyje nurodytą veiką dėl neatsargumo, baudžiamas bauda. Nesunkiais atvejais baudžiamoji atsakomybė netaikoma.“

3 straipsnio 3 dalis nustato kvalifikuotą šios veikos sudėtį: „Jei pirmoje dalyje nurodytas nusikaltimas yra padarytas šiurkščiai, asmuo yra kaltas padaręs šiurkštų konfidencialumo pažeidimą ir baudžiamas laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 4 metų. Vertinant, ar nusikaltimas yra šiurkštus, ypatingai atsižvelgiama į tai, ar veika galėjo padaryti didelę žalą, ar ji apėmė didelį kiekį nusikalstamos veikos dalykų, ar buvo kitaip ypač pavojinga.“

20 skyriaus 4 straipsnis nustato specialią sankciją piktnaudžiavimo veikas padariusiems išrinktiems pareigūnams: „Asmenį, kuris buvo išrinktas į centrinės ar vietos valdžios valstybės tarnybos pareigas, teismas gali pašalinti iš šių pareigų, jeigu jis padarė nusikaltimą, už kurį numatyta 2 metų ar griežtesnė laisvės atėmimo sankcija, ir padarytas nusikaltimas parodė, kad asmuo yra akivaizdžiai netinkamas užimti šias pareigas.“ 4 straipsnio 2 dalis nurodo, kad ši sankcija gali būti taikoma ir centrinės ar vietos valdžios įstaigų ir agentūrų vadovams, jų valdybų, tarybų, komitetų nariams.

Vokietija

Vokietijos baudžiamajame kodekse¹⁸ nėra įtvirtinta veika, analogiška LR BK 228 straipsnyje įtvirtintai piktnaudžiavimo veikai. Su Lietuvoje kriminalizuota piktnaudžiavimo veika gali būti lyginama Vokietijos baudžiamojo kodekso 331 straipsnyje įtvirtinta veika „Naudos gavimas“.

331 straipsnio 1 dalis numato: „Valstybės tarnautojai, Europos institucijų pareigūnai ar asmenys, kuriems pavestos specialios valstybės tarnybos funkcijos, reikalaujantys, leidžiantys jiems pažadėti arba dėl savo pareigų vykdymo gaunantys neteisėtą naudą sau ar trečiajam asmeniui, baudžiami laisvės atėmimu iki 3 metų arba bauda.“

331 straipsnio 2 dalis numato: „Teisėjai, Europos Sąjungos teismų nariai ar arbitrai, reikalaujantys, leidžiantys jiems pažadėti arba gaunantys naudą sau ar trečiajam asmeniui mainais už atliktus ar ateityje atliksimus teisinius veiksmus, baudžiami laisvės atėmimu iki 5 metų arba bauda. Baudžiamas ir pasikėsinimas atlikti šią veiką.“

Pastebėtina, kad šios veikos Vokietijos teisėje skiriamos nuo kyšininkavimo, pavojingesnės veikos, įtvirtintos 332 straipsnyje. Skirtingai nei kyšininkavimo atveju, naudos gavimas pagal 331 straipsnį nėra susijęs su valstybės tarnautojo (ar prilygintino asmens) oficialių pareigų pažeidimu ar kompetencijų peržengimu. Jeigu valstybės tarnautojas gauna naudą už veiksmą, kuriuo pažeidžiamos oficialios pareigos (ar pasikėsinama tai padaryti), veika kvalifikuojama kaip kyšininkavimas, o ne naudos gavimas.

Šio darbo kontekste taip pat aktualus Baudžiamojo kodekso 240 straipsnis. Jo 1 dalis nurodo: „Tas, kas neteisėtai, prievarta ar grasindamas padaryti didelę žalą, privertė kitą asmenį padaryti tam tikrus veiksmus, sutikti juos padaryti ar susilaikyti nuo jų, baudžiamas laisvės atėmimu iki 3 metų arba bauda.“

240 straipsnio 4 dalyje numatyta: „Ypač rimtais atvejais taikomas laisvės atėmimas nuo 6 mėnesių iki 5 metų. Ypač rimtu atveju paprastai laikoma, kai:

<...> 2. kaltininkas piktnaudžiauja savo, kaip valstybės tarnautojo, įgaliojimais ar padėtimi.“

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus patarėjas Šarūnas Legatas

Tel. (0 5) 209 6174, el. p. sarunas.legatas@lrs.lt

¹⁸ Strafgesetzbuch – StGB: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p3276

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą.

Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2025